

MATEN

- ✓ snabbt växande kunskap
- ✓ världens “färskaste” kostråd
- ✓ hur äter svenska folket?
- ✓ vad kan vi göra?

MAT OCH HÄLSA - TRENDKÄNSLIGT OMRÅDE KÄNSLIGT OMRÅDE!

**traditioner minnen prestige kock skolmat-tant
tillhörighet tröst firar glädje sorg
samvaro ensamhet ekonomi vinstintressen**

Mat och hälsa - snabbt växande vetenskaplig grund

Mekanismer

Interventioner
Kliniska studier

Observationer
Ekologiska och epidemiologiska
studier

MATPYRAMIDEN - hälsosamt matmönster

Följsamhet till hälsosamt matmönster och hälsa

- stora befolkningsundersökningar där man även tagit hänsyn till andra viktiga faktorer

- ✓ meta-analys
- ✓ 113 prospektiva studier
- ✓ 3,2 miljoner studiedeltagare
- ✓ samband hälsosamt matmönster och vanliga folkhälsosjukdomar

MINSKAD RISK

hjärtkärlsjukdom

cancer

typ 2 diabetes

neurodegenerativa sjukdomar

dödlighet

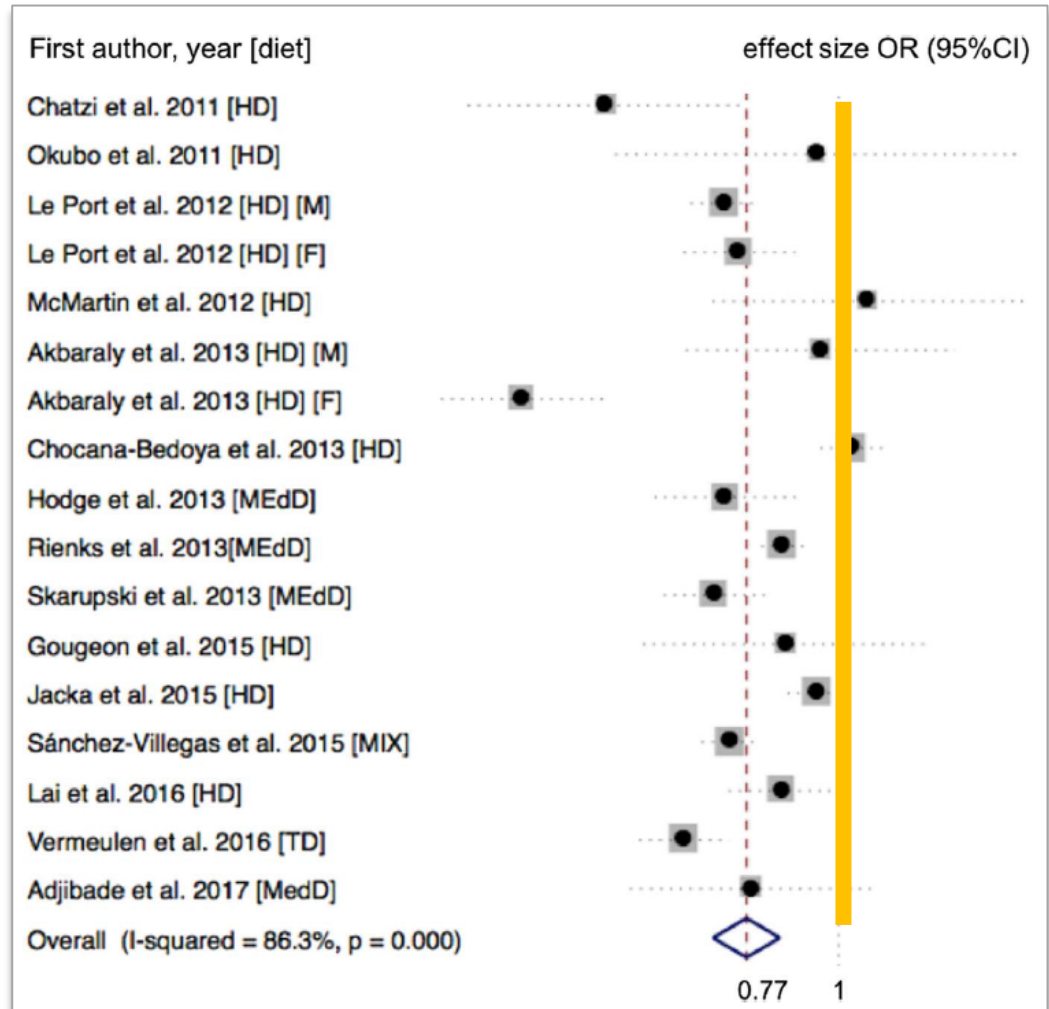
Efter genomgången cancer

cancer

dödlighet

Hälsosamt matmönster och minskad risk för depression

Ökad risk för typ 2 diabetes hos kvinnor som haft graviditetsdiabetes och som äter "svensk" LCHF

- ✓ Nurses Health Study II
- ✓ Diabetes & Womens Health
- ✓ 4502 som haft graviditetsdiabetes
- ✓ följdes i 20 år (1991-2011)
- ✓ kostundersökningar var 4e år
- ✓ 722 fall på 68897 person-år

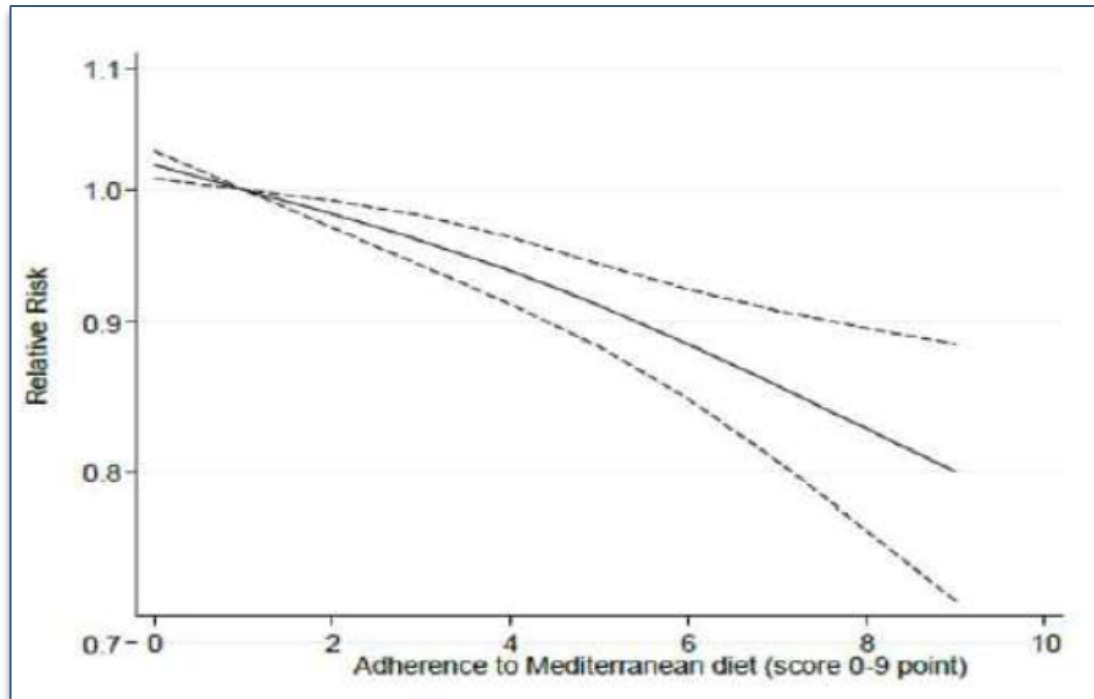
Lite kolhydrater och mycket animaliskt fett och protein

 ökad risk för typ 2 diabetes

Lite kolhydrater och mycket vegetabiliskt fett och protein
ingen signifikant ökad risk

Hälsosamt medelhavsligt matmönster och risk för diabetes typ 2

16 prospektiva studier, n 759.806, samband matmönster och risk för typ 2 diabetes

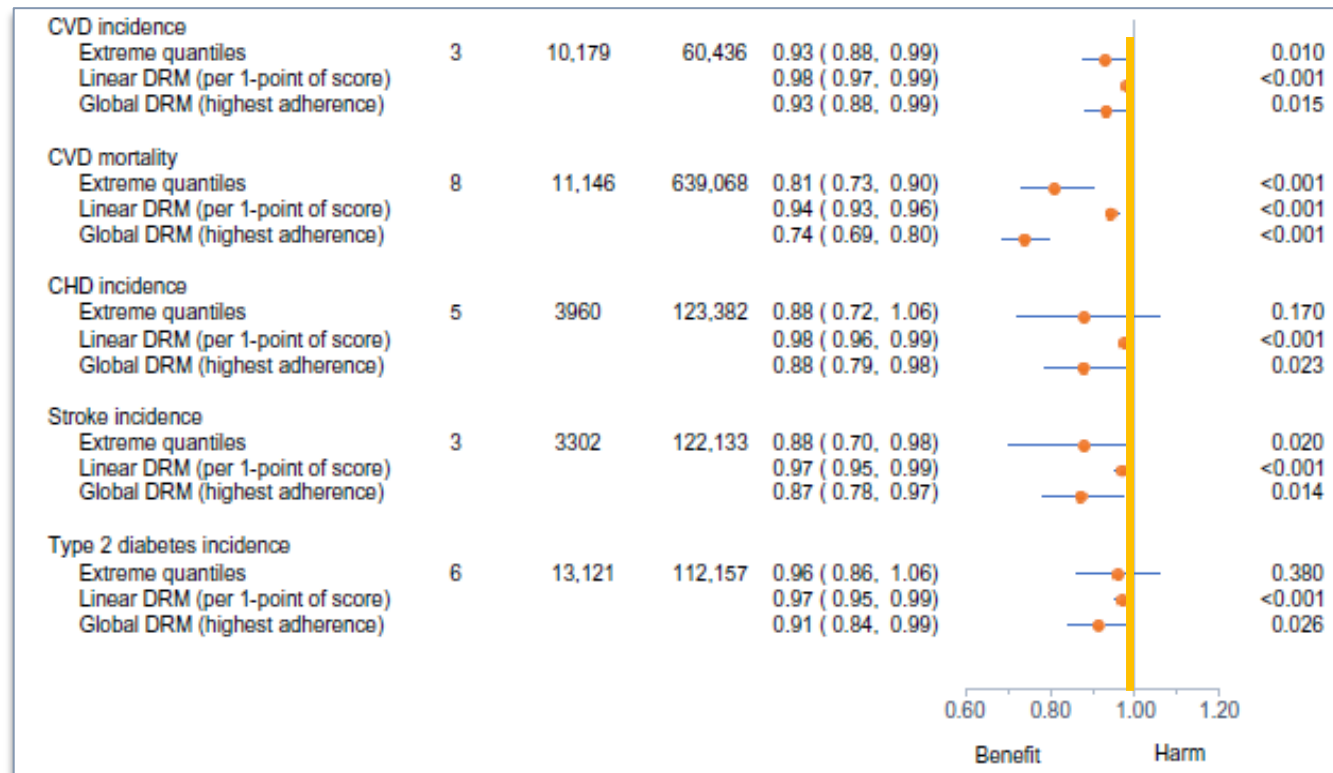

Hälsosamma nordiska kostmönster och hälsa

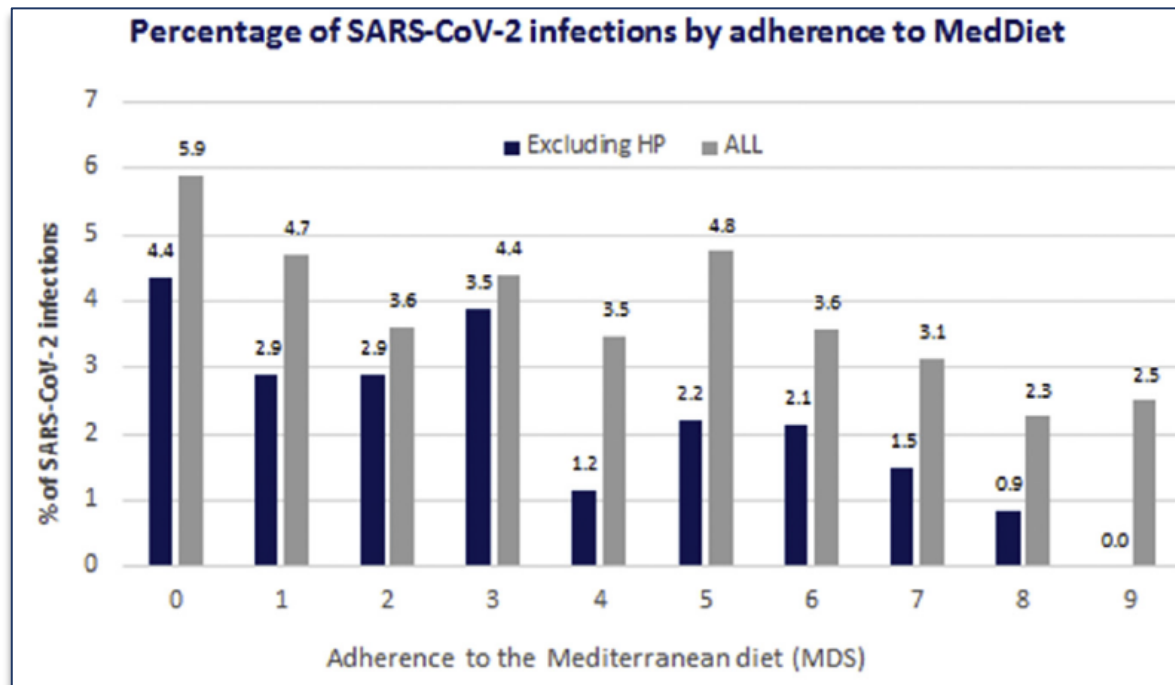
skyddar också mot hjärtskärlsjukdom och typ 2 diabetes

- systematisk översikt och meta-analys

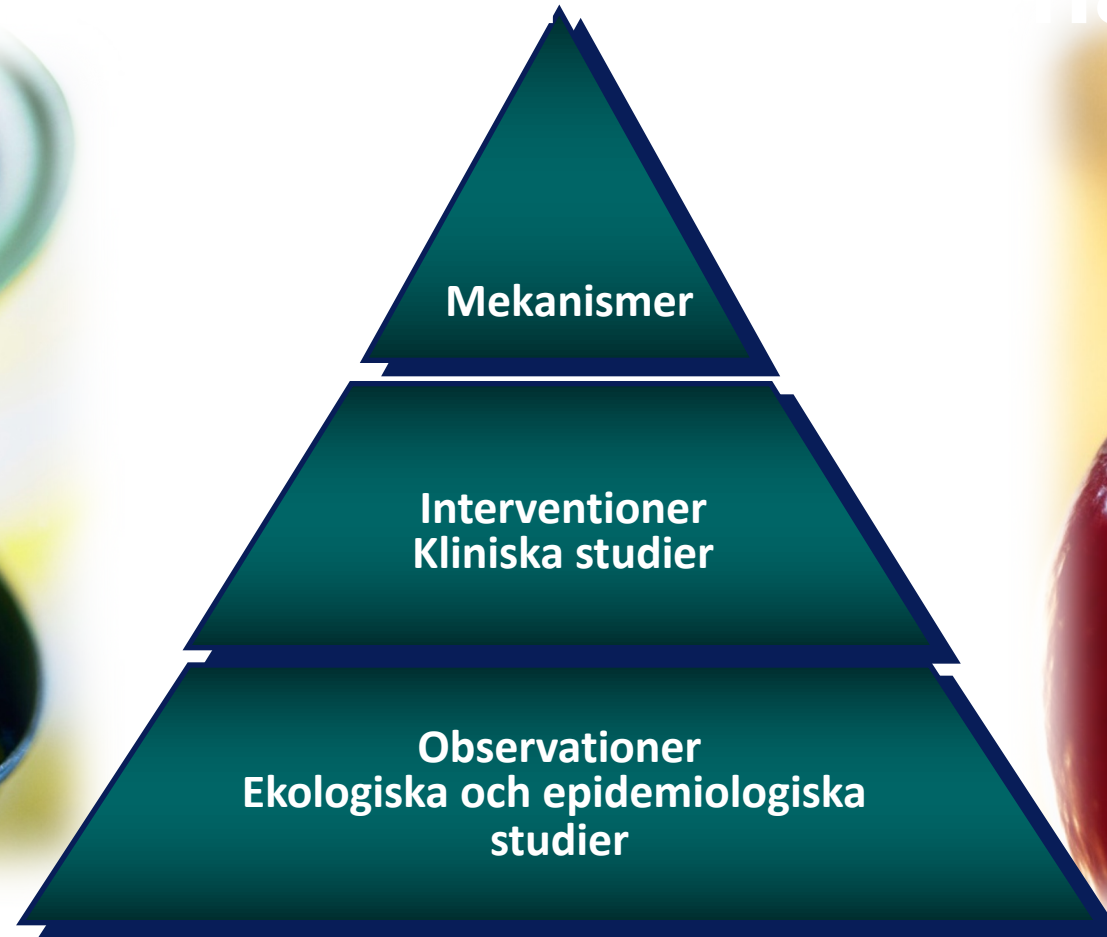
15 prospektiva studier, 1 057 176 deltagare, 6 RCT, 717 deltagare

Följsamhet till traditionell medelhavskost kopplad till minskad risk för COVID-19

SUN Project, medelålders universitetsstuderande i Spanien, totalt 23.000 deltagare 2020.
FFQ (kostformulär) vartannat år, "Med Diet Score". 9.677, besvarat enkät om de testats positivt för COVID-19.
Skyddande effekt "oberoende" av ålder, kön, rökning och vikt.

Mat och hälsa - snabbt växande vetenskaplig grund

The Lyon Diet Heart Trial

Drygt 600 män och kvinnor med en första hjärtinfarkt randomiserades till;

- ✓ kostråd (302) eller
- ✓ kontroll grupp (303)

Följdes upp efter 27 månader.

Resultat	Kostråd	Kontroll	Riskminskning
Hjärtinfarkt	5	17	-70%
Hjärtdöd	3	16	-80%
Total dödlighet	8	20	-60%

The Lyon Diet Heart Trial

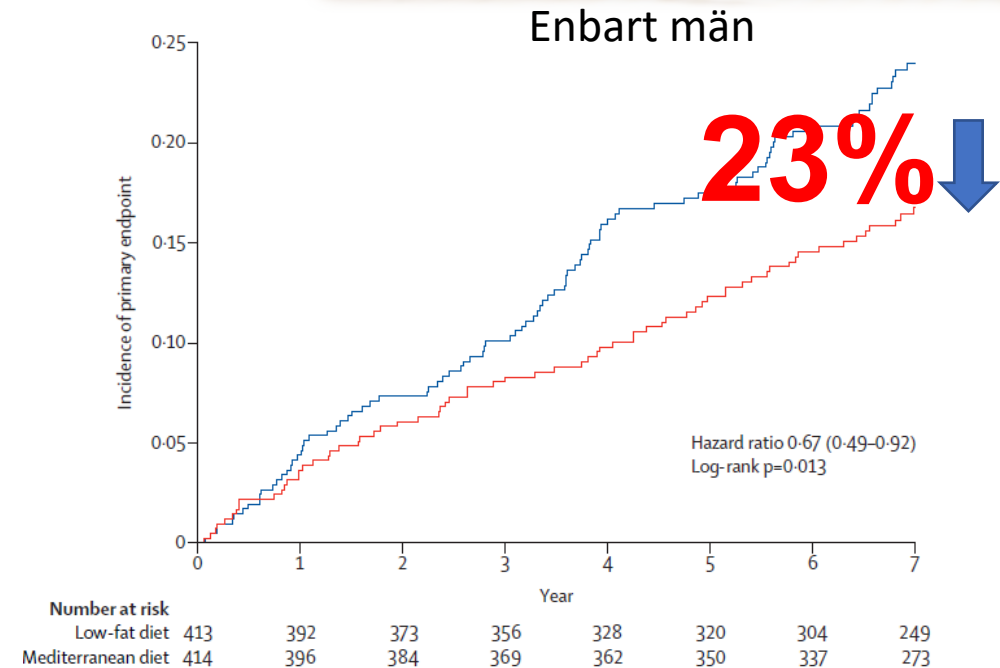
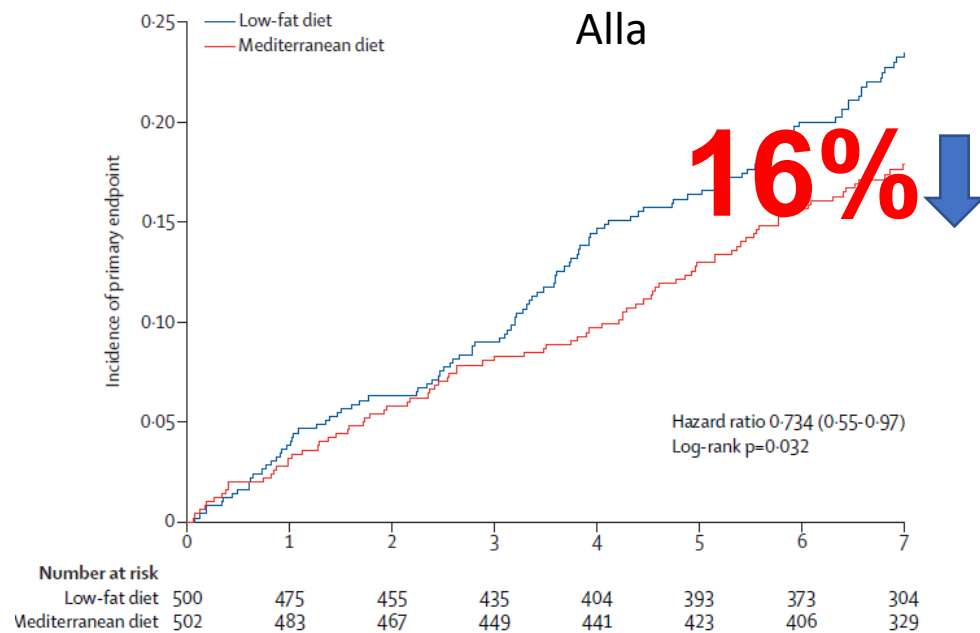
kvarstående effekter efter 4 år

Resultat	Kostråd	Kontroll	Riskminskning
Hjärtinfarkt	8	25	-68%
Hjärtdöd	6	19	-68%
Total dödlighet	14	24	-42%

CORDIOPREV - Medelhavsmat minskar risken hos hjärtkärlsjuka

1002 spanska män och kvinnor, 20-75 år (59,5), 83% män med hjärtsjukdom (hjärtinfarkt eller kärlkramp), kostråd av dietister 2 grupper som följdes i 7 år

- ✓ medelhavsmat
- ✓ kontroll kost/lågfettkost

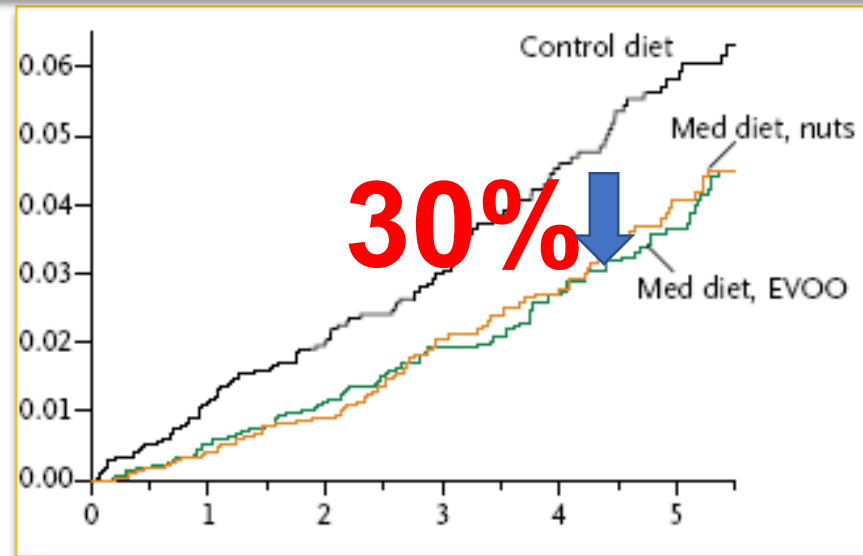

Risk att drabbas eller avlida i hjärtkärlsjukdom

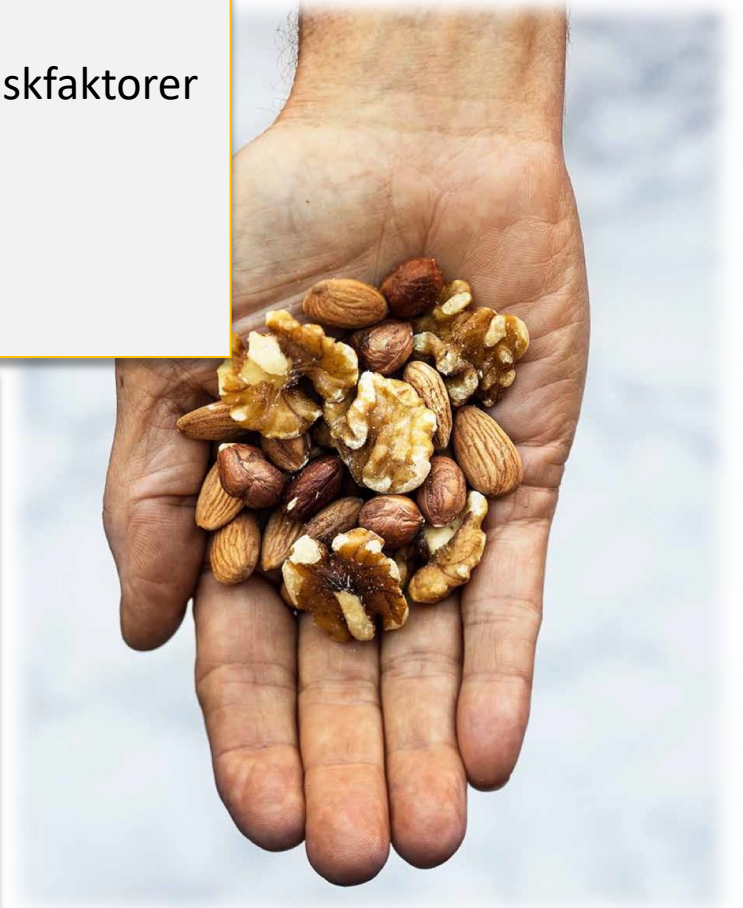
PREDIMED - Medelhavsmat med mycket olivolja eller nötter minskar risken för hjärtsjukdom

7447 spanska män och kvinnor (55-80 år, 57% kvinnor)
"hjärtkärlfriska", men hög risk, typ 2 diabetes eller tre riskfaktorer
3 grupper som följdes i 4,8 år

- ✓ medelhavsmat med tillägg extra virgine olivolja
- ✓ medelhavsmat med tillägg nötter
- ✓ kontroll kost

Risk att få hjärtsjukdom

www.predimed.es

Medelhavsmat med mycket olivolja eller nötter främjar hälsa

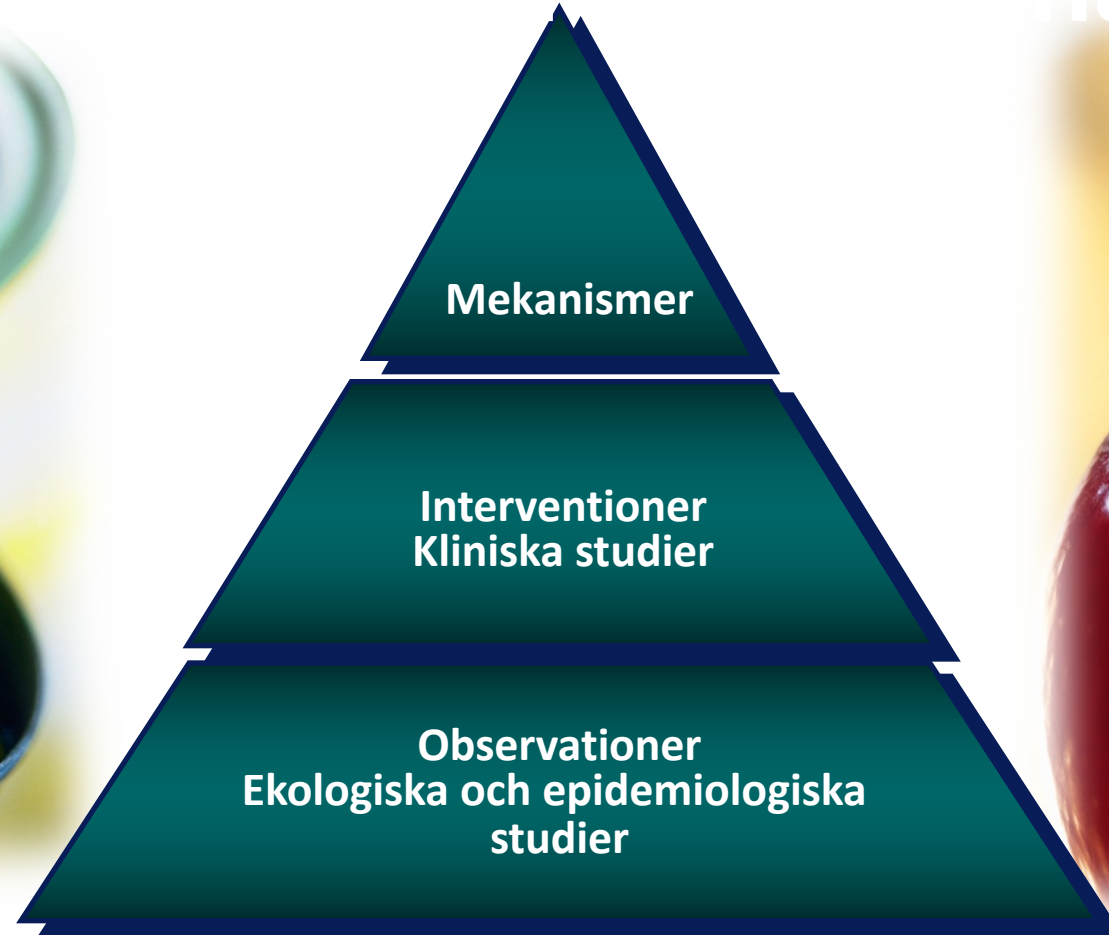
- ✓ **lägre risk för hjärtsjukdom**
- ✓ diabetes
- ✓ bröstcancer hos kvinnorna
- ✓ depression
- ✓ minnesstörning och demens
- ✓ benskörhet
- ✓ ökad förståelse för bakomliggande mekanismer

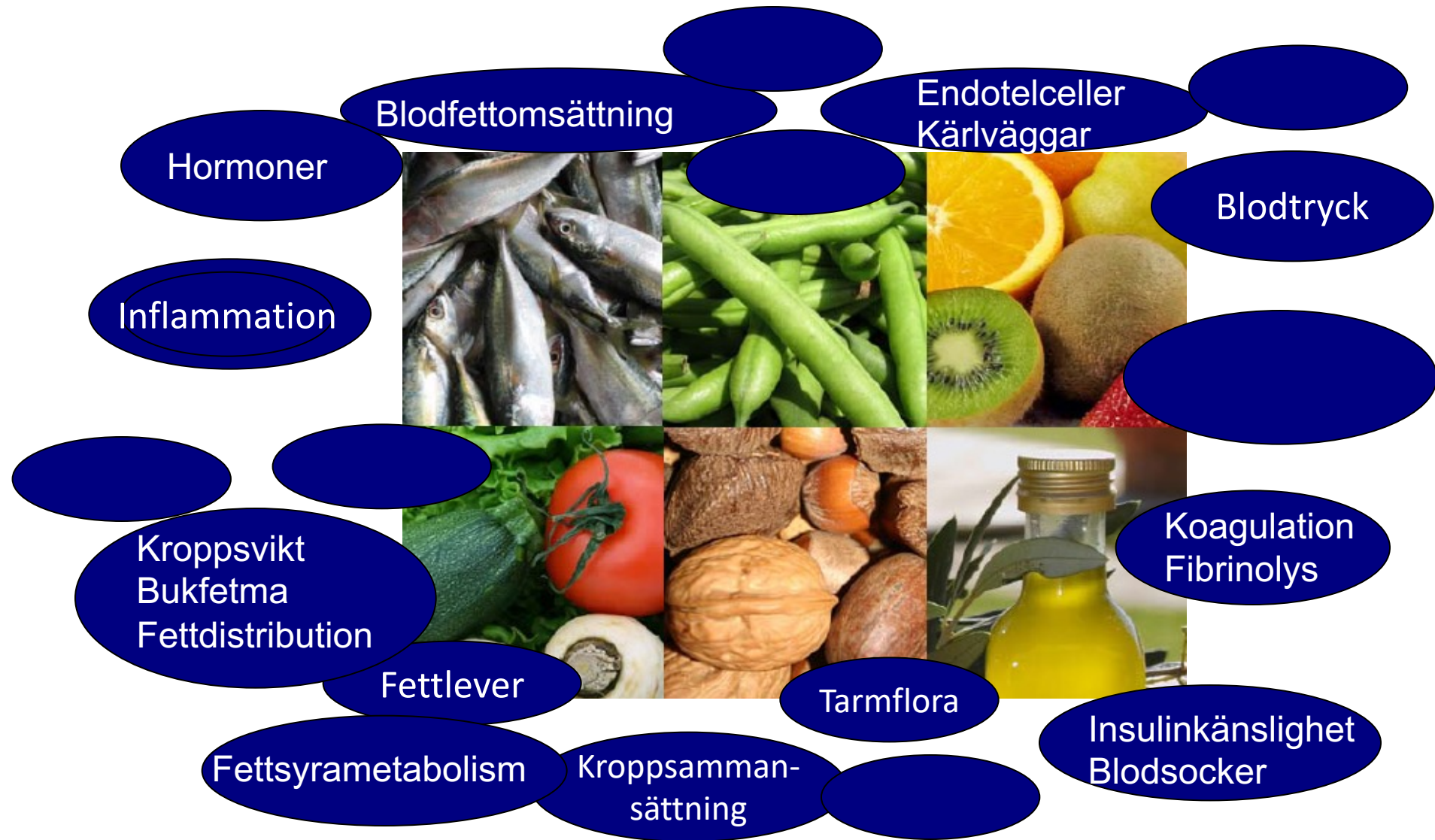
***Traditionell medelhavsmat en fin modell
för ett hälsosamt matmönster***

Mat och hälsa - snabbt växande vetenskaplig grund

Bakomliggande mekanismer

Nya rön om kolhydrater...

Hälsoeffekter av nitratrika grönsaker

Positiva effekter

- ✓ blodtryck
- ✓ bukfetma
- ✓ blodfetter
- ✓ blodsockerreglering
- ✓ trombogenes
- ✓ anti-inflammatoriskt
- ✓ fysisk prestationsförmåga

Ruccola, sallad, rödbetor, spenat, rädisor...

För översikt se

Lundberg J et al Cell Metabolism Rev 2018;28

Carlström M et al. Free Radic Biol Med 2020;161:321-325.

Nya rön om det bioaktiva fettet...

Muffinsundersökningarna från Uppsala

Nya rön om det bioaktiva fettet

”Muffinsundersökningarna” från Uppsala LIPOGAIN

39 friska, normalviktiga individer, 20-38 år,
RCT, dubbel-blind, 7 veckor, 2 kg

mättat fett
palmolja
palmitinsyra 16:0

Mer buk fett
Mer leverförfettning

fleromättat fett
solrosolja
linolsyra, 18:2 n6

Ökad muskelmassa

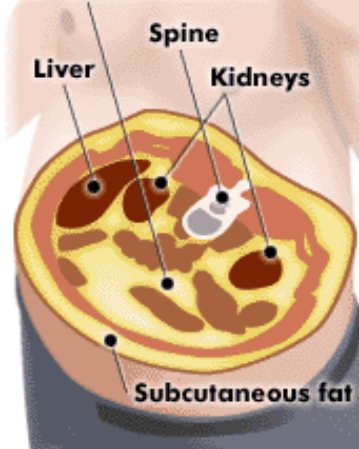

Mättade fetter gav dubbelt så mycket bukfetma jämfört med fleromättade fetter

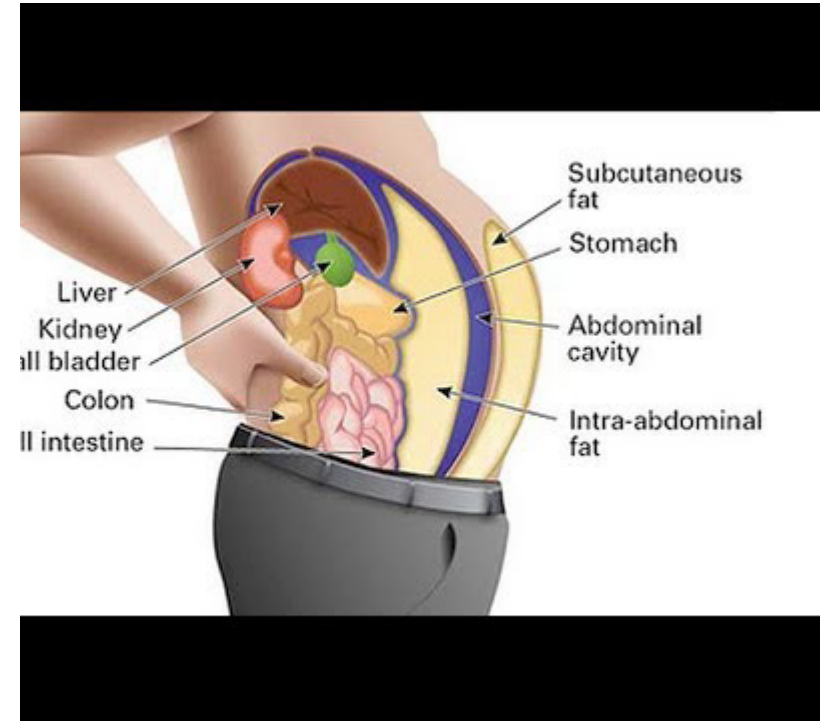
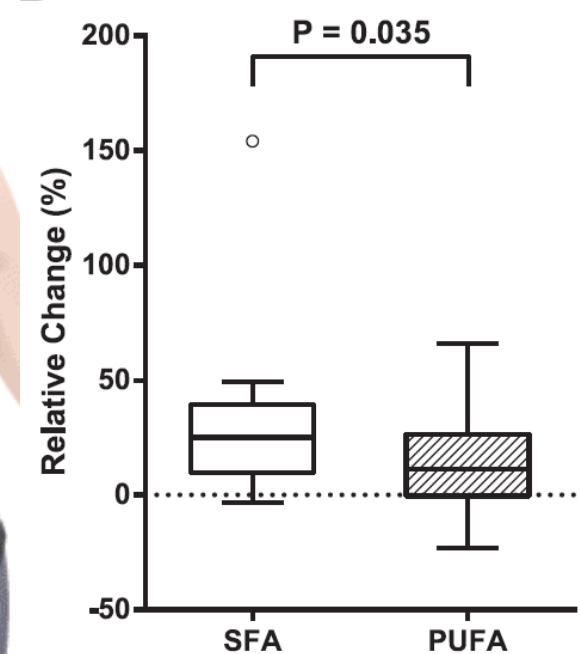
A hidden, dangerous fat

This is a cross-sectional view of the abdomen. The intra-abdominal or visceral fat surrounds internal organs.

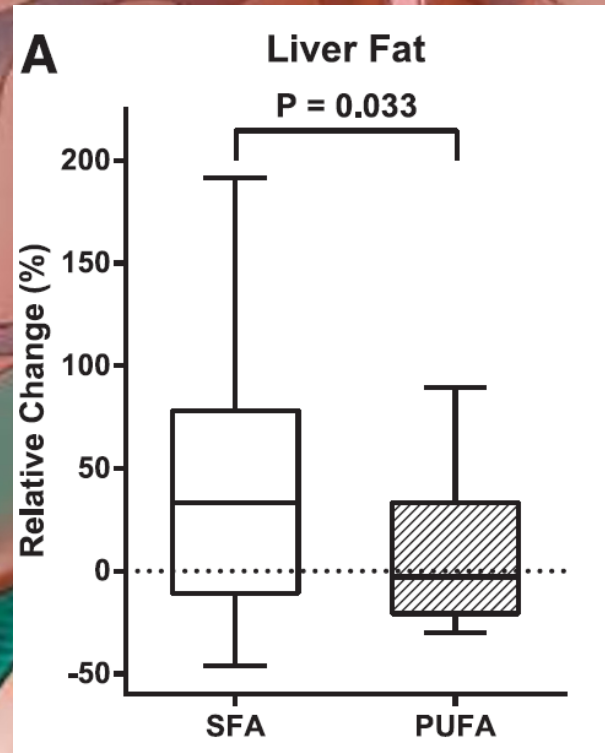
Intra-abdominal fat

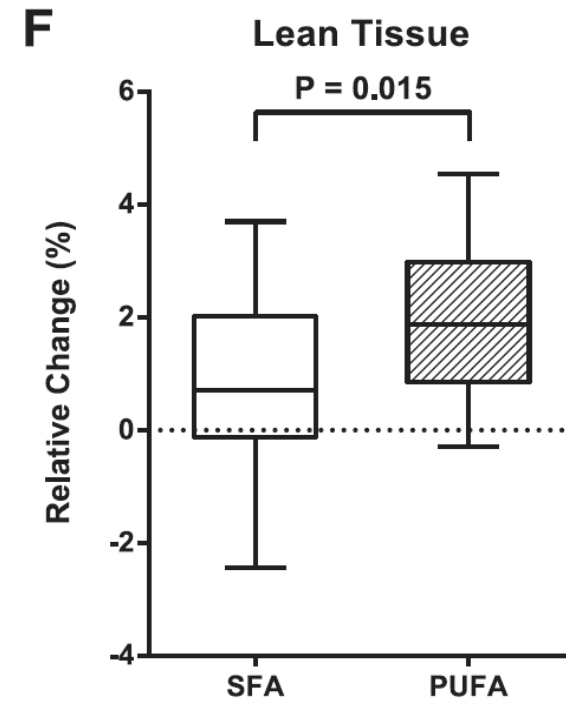
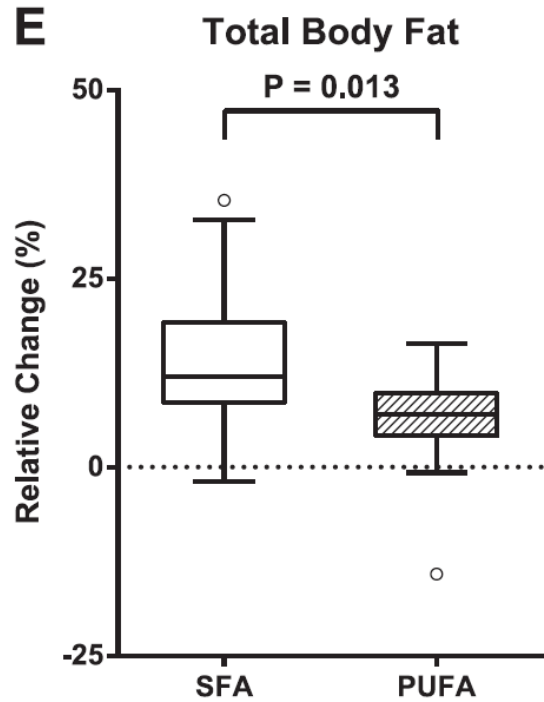
B Visceral Adipose Tissue

Kraftig leverförfettning av mättade fetter

Mindre fett och mera muskler av fleromättade fetter!

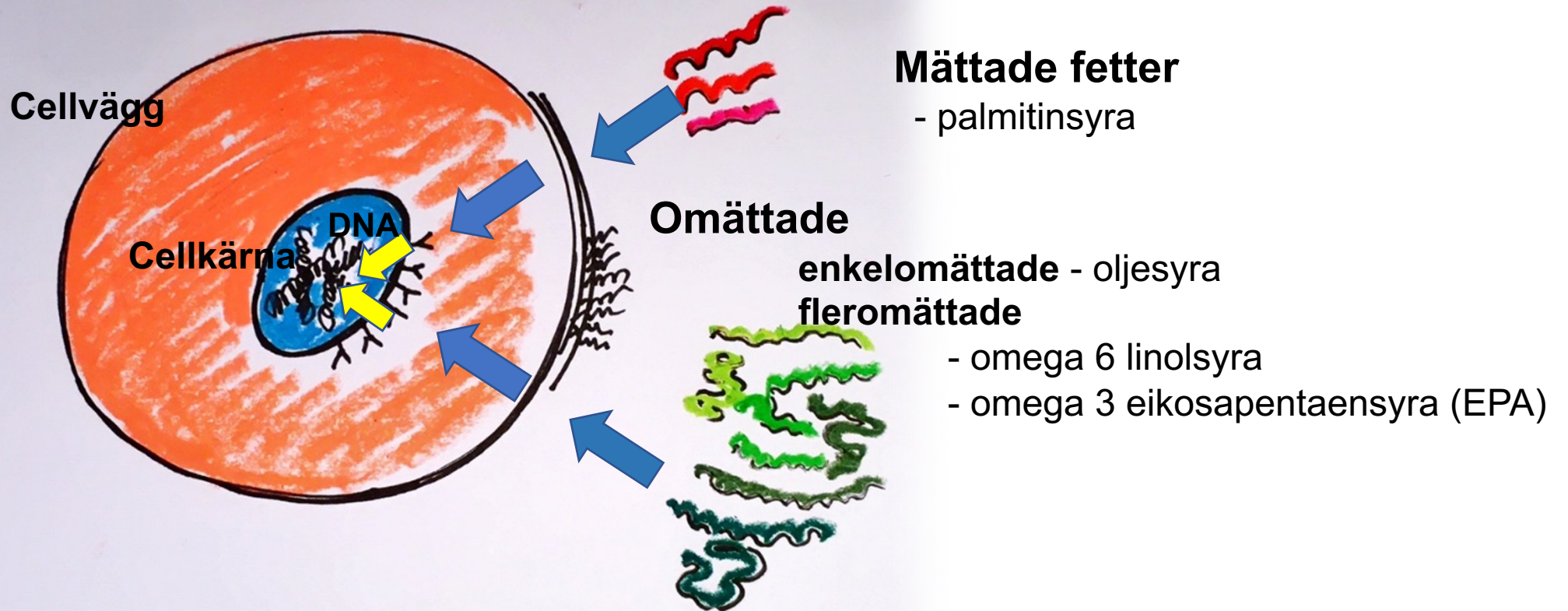

Matvanor och genuttryck

Fetter är mycket bioaktiva och påverkar vår hälsa mer än vi tror

”Muskelmuffins för stillasittare”

MATEN

- ✓ snabbt växande kunskap
- ✓ världens “färskaste” kostråd
- ✓ hur äter svenska folket?
- ✓ vad kan vi göra?

Världens "färskaste" kostråd

- några huvudfynd

835 sidor

Samma hälsosamma matmönster gäller hela livet

Hälsosamt matmönster
- inte enskilda näringsämnen

7 kostfaktorer kopplade till barns framtida hälsa

www.project-earlynutrition.eu

- systematisk översikt
- kostråd till **barn upp till 3 år**
- risk för hjärtkärlsjukdom, högt blodtryck, övervikt, metabola syndromet, typ 2 diabetes
- 42 dokument klarade kvalitetskraven

- ✓ amning
- ✓ begränsat intag av salt
- ✓ begränsat intag av snabba kolhydrater
- ✓ minskat intag av mättat fett
- ✓ ökat intag av fleromättat fett
- ✓ minskat intag av transfetter
- ✓ hälsosamt matmönster

Hälsosamt matmönster – vad är det?

Yoghurt, mjölk, välj magra

Protein i ärtor, bönor, linser, fisk, kyckling

Vegetabilisk olja som basfett

Sädesslag, 50% fullkorn

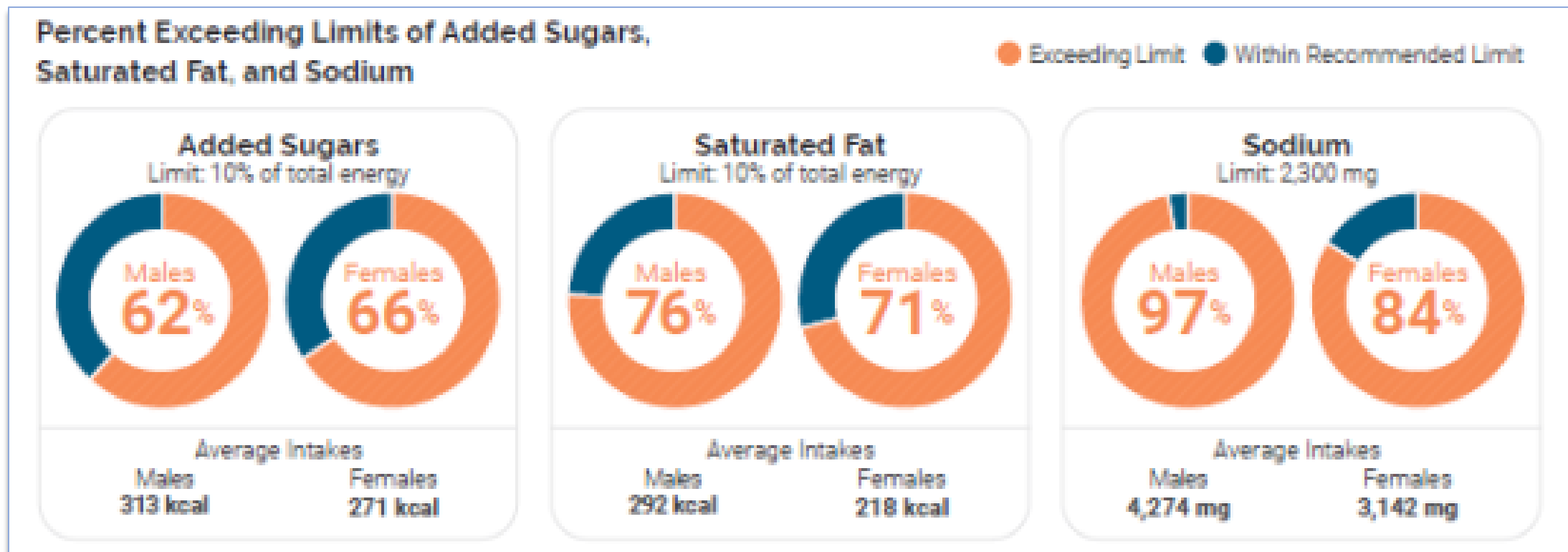
Grönsaker, baljväxter, rotfrukter är basen

Frukt, hel med skalet på

Hur ser matvanorna ut idag i USA?

VUXNA

MATEN

- ✓ snabbt växande kunskap
- ✓ världens “färskaste” kostråd
- ✓ **hur äter svenska folket?**
- ✓ vad kan vi göra?

Vad äter svenska folket?

5000 personer, 18-80 år, inbjöds maj 2010 – juli 2011
1797 deltog, 36 % svarsfrekvens
4 dagars kostregistrering och 50-tal web-enkätfrågor

- ✓ 4/10 äter för mycket socker
- ✓ 8/10 äter för lite grönt och frukt (500 gr/dag)
- ✓ 8/10 äter för mycket mättat fett
- ✓ 7/10 äter för lite fibrer
- ✓ kvinnor äter hälsosammare än män

Stor outnyttjad potential!

Delvis bättre, men en bit kvar till målet

- ✓ För mycket rött kött och chark. Men, minskad köttkonsumtion. Pojkar 140 gram och flickor 70 gram per dag.
- ✓ För lite frukt och grönt. I snitt 250 gram per dag. Bara en av tio äter 500 gram per dag. Men, konsumtionen av grönsaker har ökat något. Inte frukt.
- ✓ För lite fisk och skaldjur. 1,5 gång i veckan.
- ✓ För mycket godis, kakor, snacks och läsk. Men, andelen av totala mängden kalorier har minskat från 25% till 17%.

Fettet har kommit i skymundan

- ✓ för mycket mättat fett (alla)
och för lite fleromättat fett (7-8 av 10)
- ✓ för lite fullkorn
- ✓ för lite fibrer
- ✓ för mycket tillsatt socker (hälften)
- ✓ för mycket salt
- ✓ ohälsosammare matvanor hos barn
och ungdomar som har föräldrar
med kort utbildning

SÅ ÄTER UNGDOMAR I SVERIGE

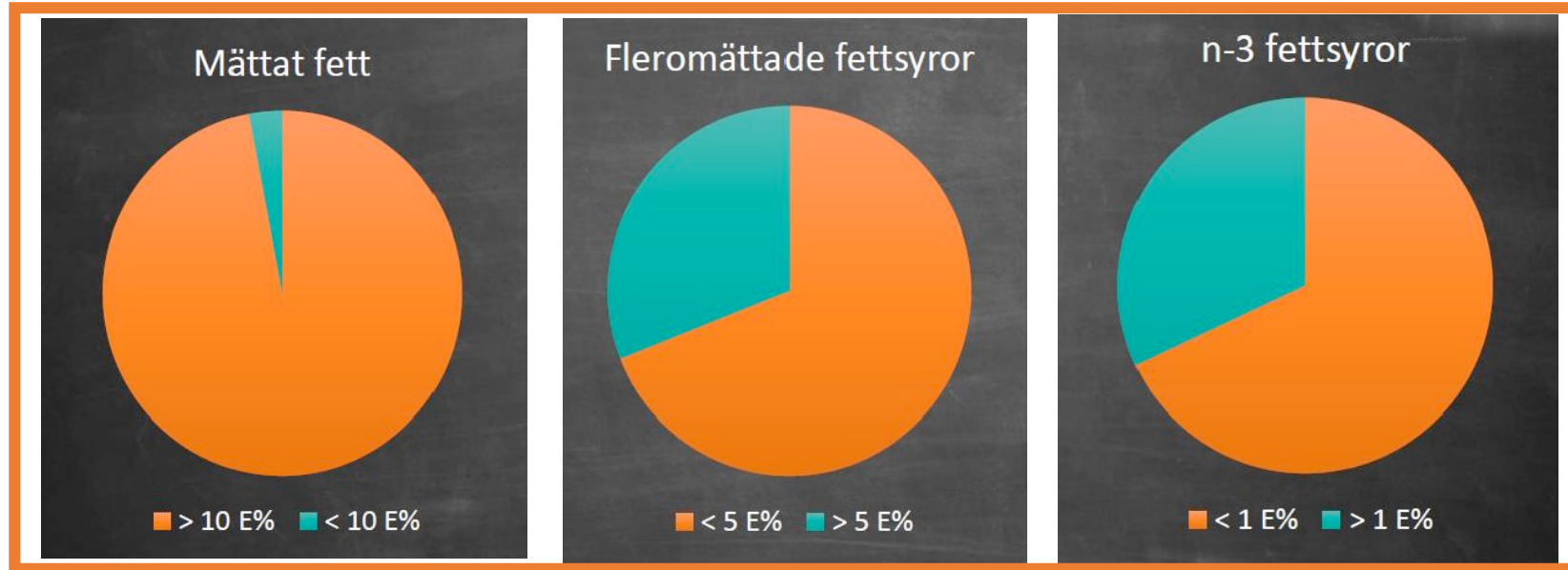
DEL 7
LIVSMEDELSKONSUMTION
BLAND UNGDOMAR I ÅK 5,
ÅK 8 OCH ÅK 2 PÅ GYMNASIET

Riskabel fettbalans

SÅ ÄTER UNGDOMAR I SVERIGE

DEL 2
NÄRINGSINTEG OCH
NÄRINGSSTATUS
BLAND UNGDOMAR I ÅK 5,
ÅK 8 OCH ÅK 2 PÅ GYMNASIET

Fleromättade fetter och ADHD

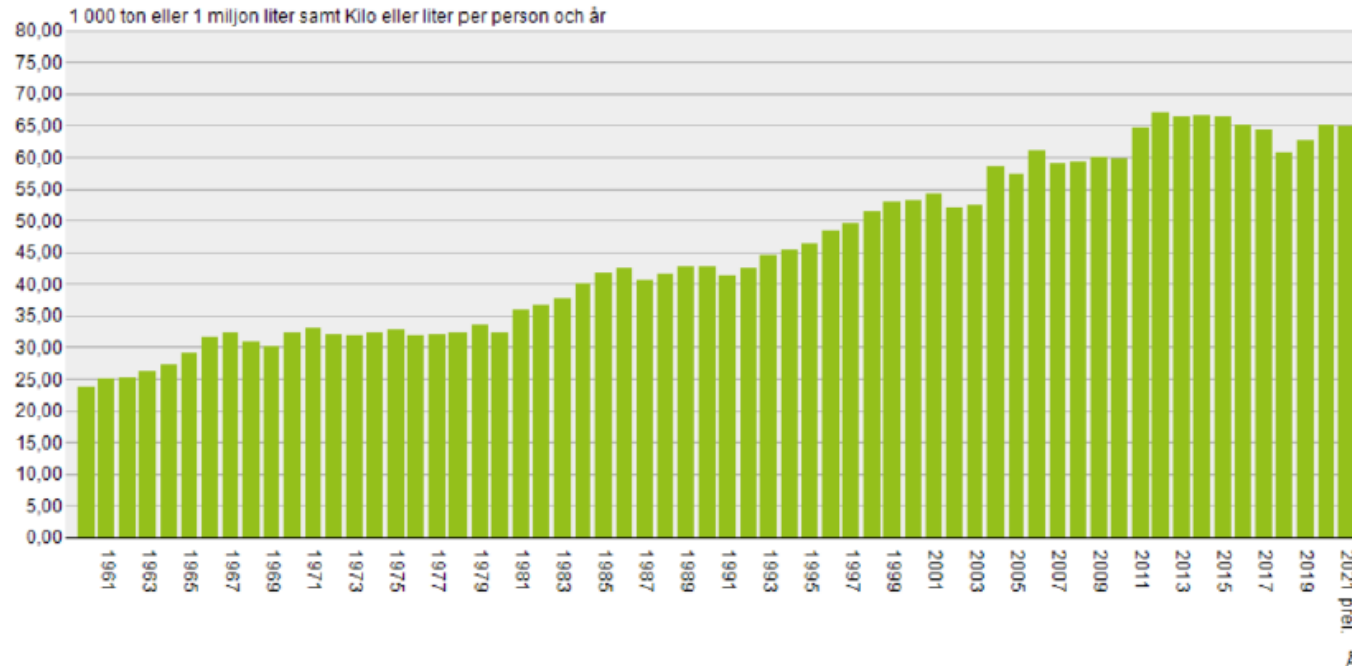
Fleromättade fetter är helt nödvändiga för hjärnans utveckling och funktion hela livet – essentiella fetter!

- ✓ den första meta-analysen
- ✓ lägre nivåer av omega-3 fleromättade fetter hos barn och unga med ADHD
- ✓ tillskott av omega-3 fleromättade fetter mildrar symtomen (8 studier, RCT)

Grönsaker

färska och frysta

Totalkonsumtion efter År. Köksväxter, färska och frysta, Kilo eller liter per person och år.

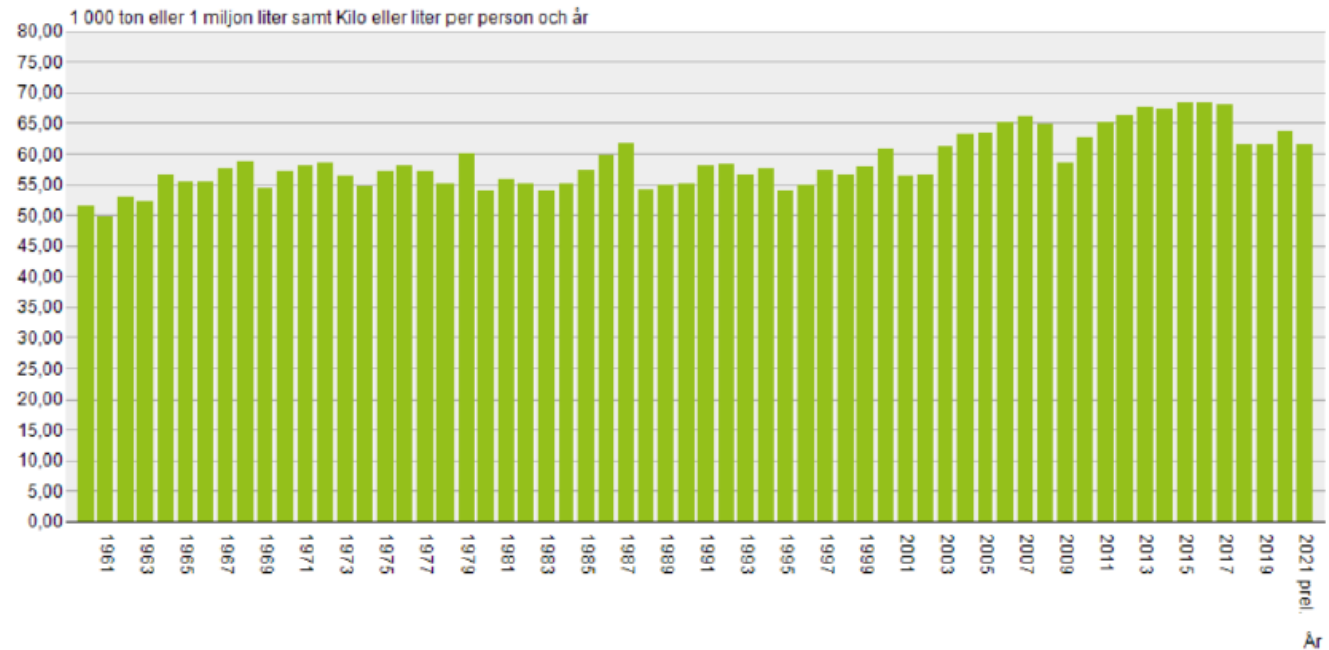
Jordbruksverket, Statistikdatabas, 1961 – 2021
Totalkonsumtion

Frukter och bär

färska och frysta

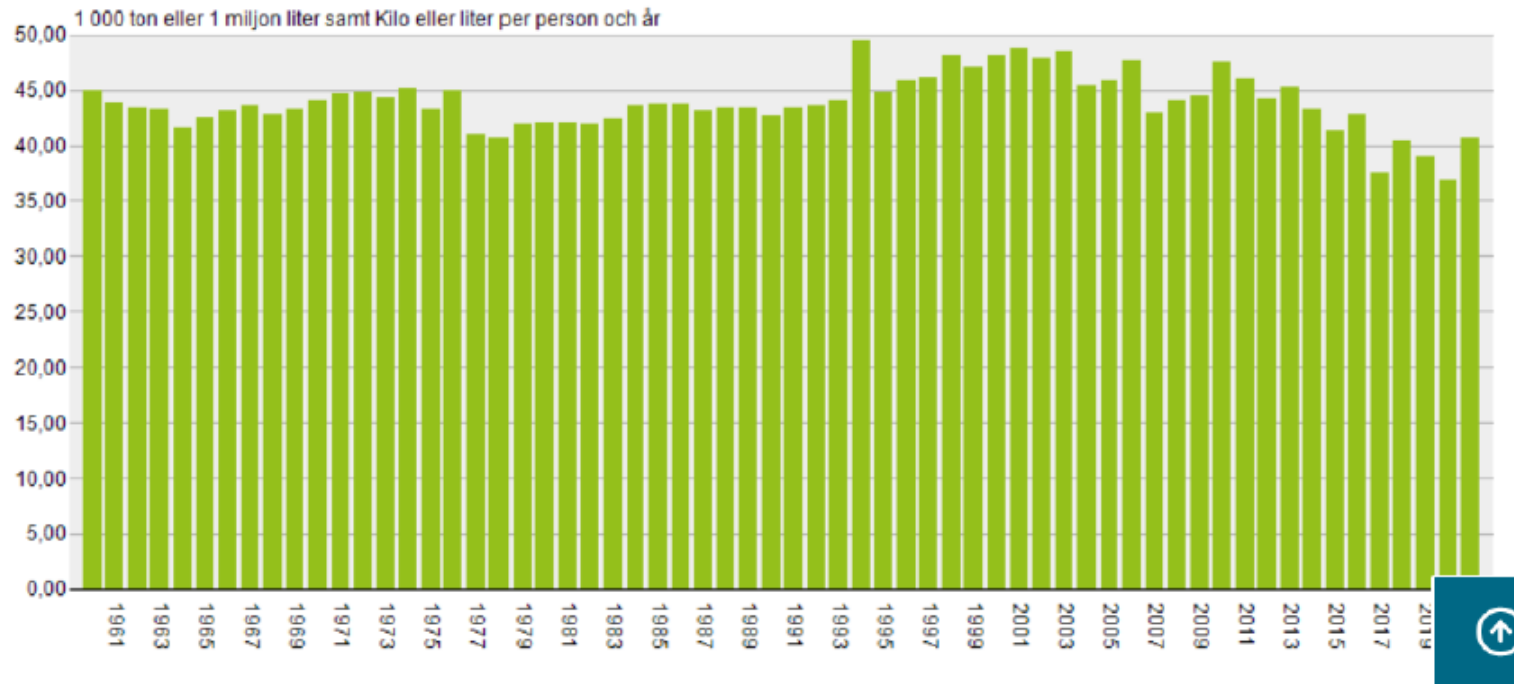
Totalkonsumtion efter År. Frukter och bär, färska och frysta, Kilo eller liter per person och år.

Jordbruksverket, Statistikdatabas, 1961 – 2021
Totalkonsumtion

Socker och sirap

Totalkonsumtion efter År. Socker och sirap (vitsockervärde), Kilo eller liter per person och år.

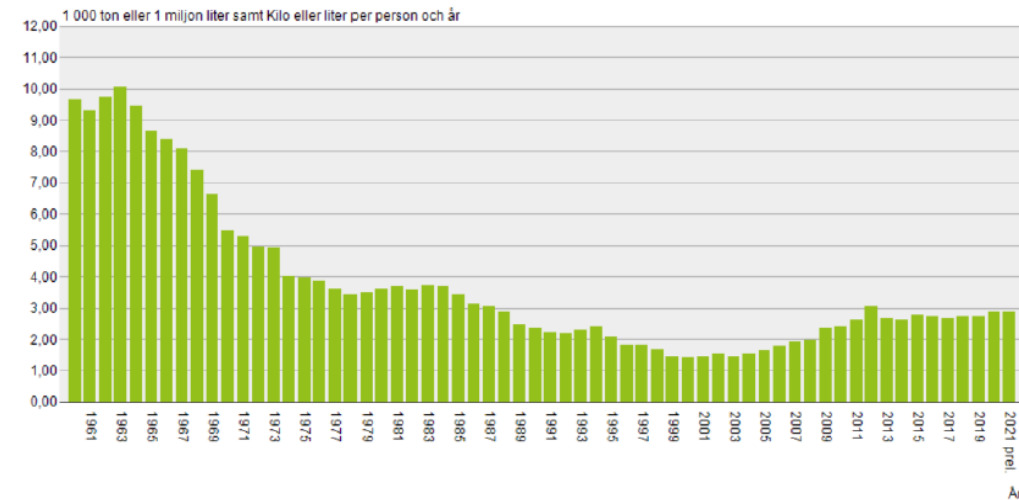

Jordbruksverket, Statistikdatabas, 1961 – 2021
Totalkonsumtion

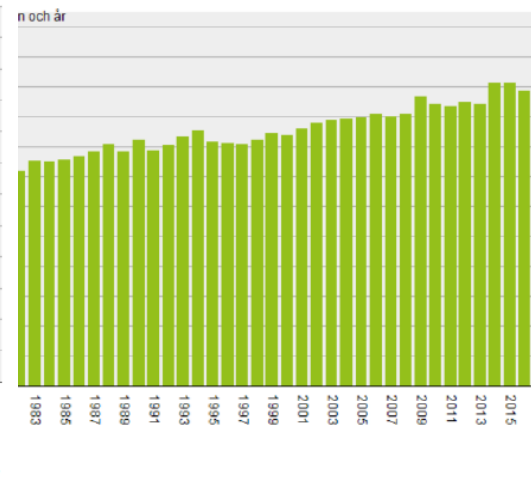
Smör, ost och grädde

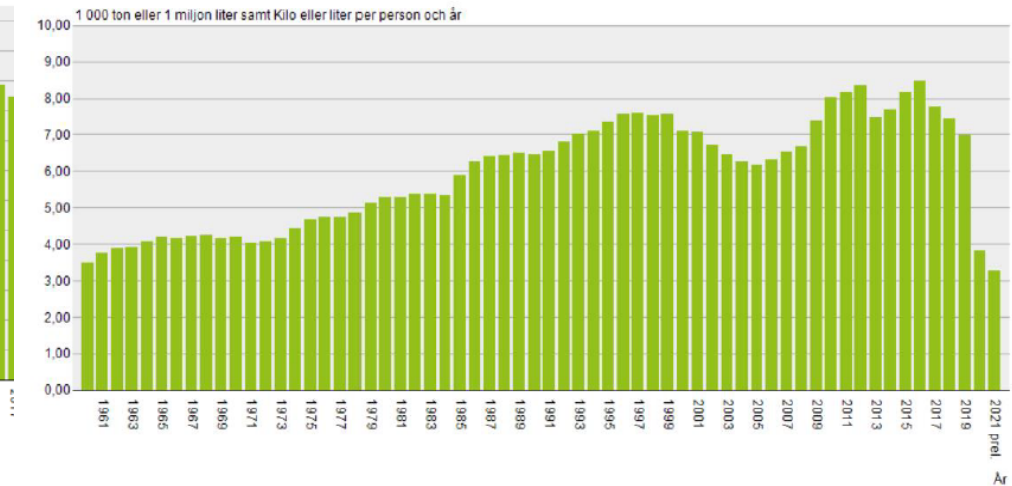
Totalkonsumtion efter År. Smör, Kilo eller liter per person och år.

garinost), Kilo eller liter per person och år.

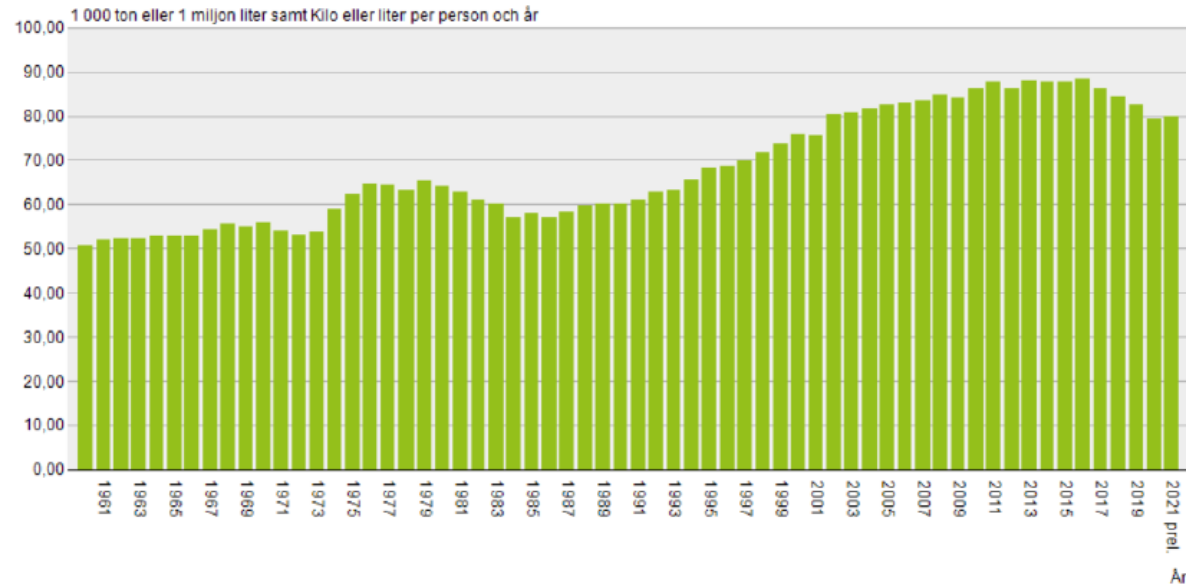
Totalkonsumtion efter År. Tjock grädde, Kilo eller liter per person och år.

Jordbruksverket, Statistikdatabas, 1961 – 2021
Totalkonsumtion

Kött

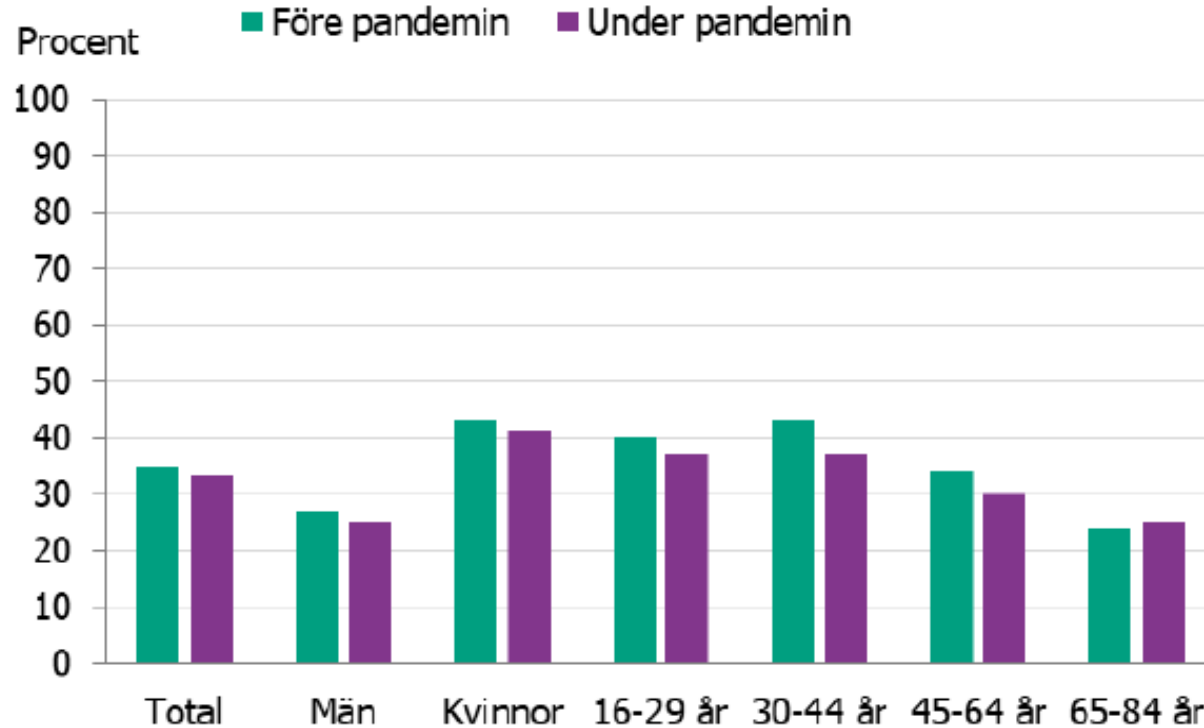
Totalkonsumtion efter År. SUMMA KÖTT, Kilo eller liter per person och år.

Jordbruksverket, Statistikdatabas, 1961 – 2021
Totalkonsumtion

Förändrade matvanor i Sverige under pandemin

Andel som äter grönsaker minst två gånger om dagen under pandemins första månader jämfört med före

Hur har folkhälsan påverkats av covid-19-pandemin?

Samlad bedömning utifrån svensk empiri och internationell forskning under 2020

Källa; Nationella folkhälsoenkäten

Folkhälsomyndigheten

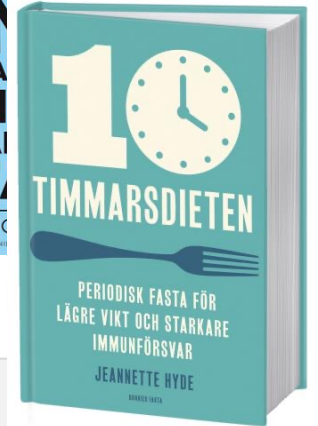

MATEN

- ✓ snabbt växande kunskap
- ✓ världens “färskaste” kostråd
- ✓ hur äter svenska folket?
- ✓ vad kan vi göra?

Periodisk fasta

Över 30 miljoner träffar på Google; 5:2, Eat-Stop-Eat, Warrior Diet...

Intermittent fasting for the prevention of cardiovascular disease (Review)

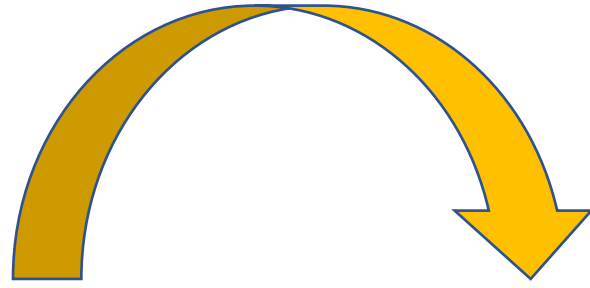
RCTs , >18 år med eller utan riskfaktorer för CVD

- ✓ kardiovaskulär och total mortalitet, risk för stroke, hjärtinfarkt eller hjärtsvikt
- ✓ effekt på **vikt**, -2,88 kg jmf kontrollgrupp som äter ad libitum
- ✓ inga effekter på **vikt** jmf med andra dieter med energirestriktion
- ✓ inga effekter på blodsocker jmf med ad libitum
- ✓ inga effekter på blodsocker jmf eller andra dieter med energirestriktion

mer forskning behövs

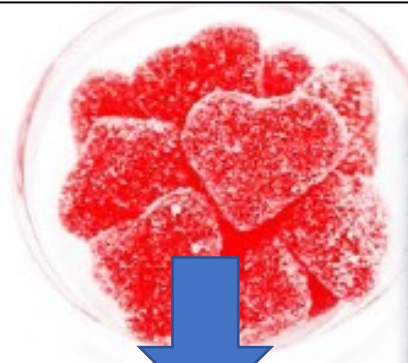
studier saknas

- 7 studier, n 224, 3 mån
- 10 studier, n 719, 3 mån
- 4 studier, n 279, 3-12 mån
- 3 studier, n 95, 3 mån
- 9 studier n 582, 3 mån
- 4 studier, n 279, 3-12 månader

Vad kan vi göra?

ÖKA

Grönsaker
Baljväxter

Frukt och bär

Fisk och skaldjur

Nötter och frön

BYT UT

Spannmåls-
produkter av
vitt/siktat mjöl

Spannmåls-
produkter av
fullkorn

Smör, smör-
baserade
matfetter

Vegetabiliska
oljor, oljebase-
rade matfetter

Feta mejeri-
produkter

Magra mejeri-
produkter

BEGRÄNSA

Charkprodukter
Rött kött

Drycker och
livsmedel med
tillsatt socker

Salt
Alkohol

Mat för livet

SUNDKURS

Hjärt & Lungfonden

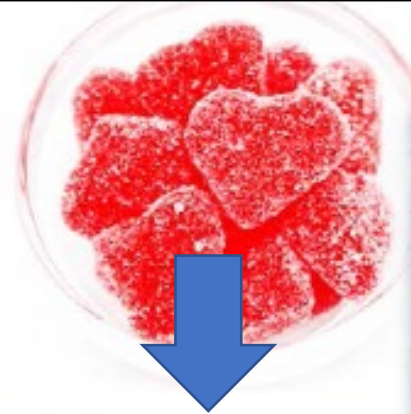

Mat för livet

Hjärt & Lungfonden

SUNDKURS

Och, hur då?

ÖKA

Grönsaker
Baljväxter

Frukt och bär

Fisk och skaldjur

Nötter och frön

BYT UT

Spannmåls-
produkter av
vitt/siktat mjöl

Spannmåls-
produkter av
fullkorn

Smör, smör-
baserade
matfetter

Vegetabiliska
oljor, oljebase-
rade matfetter

Feta mejeri-
produkter

Magra mejeri-
produkter

BEGRÄNSA

Charkprodukter
Rött kött

Drycker och
livsmedel med
tillsatt socker

Salt
Alkohol

SUNDKURS

Hjärt & Lungfonden

Hjärt & Lungfonden

SUNDKURS

**Ta bär och frukt i salladen
Ett päron i handväskan
Fruktsallad till efterrätt**

**Nötter och frön i salladen
På fisken
Istället för lösgodis**

ÖKA

Grönsaker
Baljväxter

Frukt och bär

Fisk och skaldjur

Nötter och frön

**Halva tallriken med "grönt
och strunta i salladsassietten**

**Blanda bönor i köttfärssåsen
Blanda bönor eller linser i riset
Gör en stor sats linssoppa**

**Ha lax eller torsk i frysen
och makrill på burk hemma
Ta sardiner på frukostmackan**

**Vegetabiliskt
smörgåsfett
Låt olja vara basfettet
i köket**

BYT UT		
Spannmåls- produkter av vitt/siktat mjöl	→	Spannmåls- produkter av fullkorn
Smör, smör- baserade matfetter	→	Vegetabiliska oljor, oljebase- rade matfetter
Feta mejeri- produkter	→	Magra mejeri- produkter

**Mera knäckebröd
Finsk rågbröd
Fiberhavre i baket**

**Mager ost
Mager filmjolk**

Vatten bästa
måltidsdrycken
och törstsläckaren
Välj light läsk

BEGRÄNSA

Charkprodukter
Rött kött

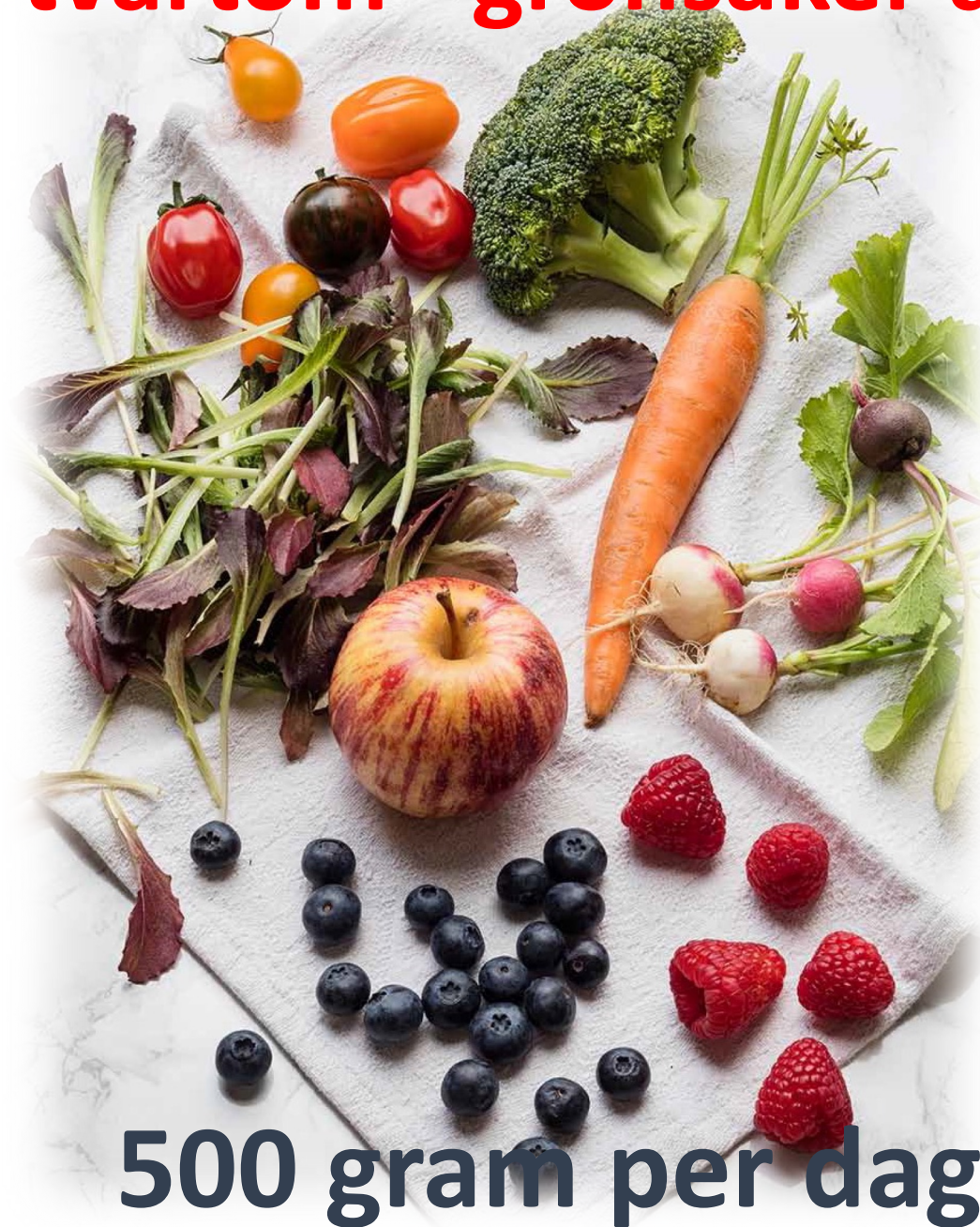
Drycker och
livsmedel med
tillsatt socker

Salt
Alkohol

Köttfria dagar varje
vecka

Varannan vatten

Tänk tvärtom - grönsaker är mat

500 gram per dag

Över 300 recept i sundkurs.se

<https://www.hjart-lungfonden.se/halsa/recept/>

Våffelmackor med pesto, spenat och mozzarella

Fisksoppa med vitlökskräm

Tunna kycklingfiléer med tonfisksås

Bärpaj på rapsolja

Många levnadsår kvar att vinna!

- skattade effekter på livslängd av hälsosam mat

"Western diet" jämfört med optimal kost

från 20 års ålder

kvinna +10,7 år (8,4-12,3)

man +13,0 år (9,4-14,3)

från 60 års ålder

kvinna +8,0 år (6,0 -9,3)

Man +8,8 år (6,8-10,0)

från 80 års ålder

kvinnor och män +3,4 år (kv 2,6-3,8, m 2,7-3,9)

Vad vill hon ha sagt om maten?

- ✓ lita på vetenskapen om mat och hälsa
- ✓ mycket hälsa och välbefinnande kvar att vinna
- ✓ det är aldrig för sent
- ✓ vi kan äta oss själva och jorden friskare
- ✓ det ska vara gott att leva!